

Motion till riksdagen

1989/90:A423

av Gullan Lindblad och Göthe Knutson

(båda m)

Näringsliv och arbetsmarknad i Värmlands län

Högonkonjunktur – men moln vid horisonten

Värmlands län har i många år varit ett län med stora arbetslöshetsproblem och har näst Norrbotten haft den högsta arbetslösheten i landet. Detta beror på att länet är ett typiskt skogs- och glesbygdslän med en delvis ensidig arbetsmarknad. Länet ligger nu på 5-6:e plats vad gäller arbetslöshet i landet med ca 3 500 öppet arbetslösa. Augusti 1983 nådde Värmland "bottenrekordet" med 10 500 arbetslösa. (Siffrorna är ej helt jämförbara p.g.a. förändrad statistik.)

Det är naturligtvis mycket glädjande att situationen är ljus på den värmländska arbetsmarknaden. Samtidigt kan vi konstatera att arbetslösheten inte längre är i sjunkande utan status quo sedan en tid tillbaka. Vi kan också konstatera att vissa kommuner – högonkonjunkturer till trots – ständigt har höga arbetslöshetsprocent. Det gäller framför allt Munkfors, Hagfors och Torsby kommuner. Även Kristinehamns och Storfors kommuner har högre arbetslöshetsprocent än länet i genomsnitt.

P.g.a. den högonkonjunktur som rått sedan flera år har länet haft en hög industriproduktion. Kapacitetsbrist i form av maskiner och arbetskraft har varit ett vanligare hinder för expansion än bristande efterfrågan. Särskilt gäller detta byggnadsbranschen. Antalet anställda har det senaste halvåret ökat särskilt kraftigt i mindre och medelstora företag, medan verkstadskonjunkturer försvagas successivt för massa- och pappersindustrin. Denna sektor håller också på att förlora den goda lönsamheten p.g.a. galopperande kostnader. Inflationen i Sverige är dubbelt så hög som konkurrentländernas i Europa.

De värmländska företagens egna prognoser talar för att högonkonjunkturer håller i sig under första halvåret 1990 men att en konjunkturavmattning ger sig till känna i form av vikande efterfrågan i flera näringar.

Byggnadsindustrin räknar med fortsatt högonkonjunktur och räknar med nyanställningar närmaste tiden.

Tillverkningsindustrin räknar med något vikande orderingång både på hemma- och exportmarknaden. De mindre företagen räknar med ordertillväxt men i avtagande takt. Länets verkstadsindustri och trävaruindustri väntar sig en viss uppgång på marknaden.

Detaljhandeln kunde notera en viss ökning av försäljningsvolymen första

halvåret 1989 men tror nu på en viss stagnation och planerar för en smärre minskning av antalet anställda under detta år.

Enligt länarbetsnämnden räknar man med en viss avmattning inom tillverkningsindustrin det kommande året. De branscher som är beroende av efterfrågan inom *bilindustrin* och *försvarsindustrin* har redan kunnat notera vikande orderingar. Vi har t.ex. i början av detta år kunnat notera att Töcksfors Verkstads AB, som tillverkar kablage för bilindustrin, har "hotat" med att hundratals arbetstillfällen kan försvinna inom något år p.g.a. olönsamhet. Fundo Aluminium AB i Charlottenberg har varslat 40 anställda p.g.a. ökad konkurrens på världsmarknaden, främst vad gäller båtmotorer, men även beroende på minskad ordertillgång från bilindustrin. Storfors och Kristinehamns kommuner drabbas genom att många där boende arbetar vid Bofors AB. Björneborgs Jernverk har t.ex. dragit ned på verksamheten p.g.a. minskade order från försvarsindustrin.

Härnäst veckan nåddes värmlänningarna av beskedet att det mer än hundraåriga Blombacka bruk ska laggas ned p.g.a. dålig lönsamhet och att verksamheten ska flyttas till Storbritannien.

Det finns alltså oroande moln vid horisonten, inte minst orsakade av vårt höga kostnadsläge. Värmlands stora industrier är i hög grad exportberoende.

Särskilda Värmlandsproblem

Ett av Värmlands största problem är att så stor andel av arbetskraften arbetar inom den offentliga sektorn. Landstinget är länets största arbetsgivare med ca 18 000 anställda. Det kan visserligen sägas att en stor del av den kvinnliga arbetskraften får sin försörjning genom arbete hos kommun och landsting, men kommunala monopol inom vård- och omsorgssektorn förhindrar en utveckling av den privata tjänstesektorn och en sund konkurrens.

Ett annat problem är beroendet av de stora basindustrierna, som är mycket exportberoende och konjunkturkänsliga. Det finns stor risk för att länet kan drabbas av ytterligare rationaliseringar och strukturomvandlingar samt att verksamhet flyttas utomlands om skatter och avgifter blir alltför betungande – och kostnadsläget därmed för högt.

Vissa kommuner har – som ovan nämnts – särskilt svåra arbetsmarknadsproblem. Det gäller särskilt norra Värmland med få arbetstillfällen samt Bergslagskommunerna. De sistnämnda har tidigare drabbats hårt av strukturomvandlingar och någon ersättningsindustri av större omfattning har inte etablerats.

Deltidsarbetslösheten är särskilt stor i Värmlands län. Cirka 30 000 personer i Värmland arbetar deltid. Deltidsarbetslösheten drabbar särskilt kvinnor inom handeln och vårdsektorn. Man måste fråga sig varför Värmlands läns landsting har så många deltidsanställda, då efterfrågan på personal inom vård och omsorg är stor i hela länet.

Den ökande sjukfrånvaron är inte bara ett Värmlandsproblem men dock ett arbetsmarknadsproblem av betydelse. Ett stort antal arbetslösa döljs genom sjukskrivningar och förtidspensionering av arbetsmarknadsmässiga skäl.

Trots högkonjunkturen är situationen generellt besvärlig för vissa grupper, t.ex. för ungdomar och kvinnor i glesbygd, handikappade och invandrare.

Aldersstrukturen i länet är oroande. Flera kommuner har 25 procent invånare som är över 64 år: Munkfors, Torsby, Filipstad och Sunne. Samma kommuner visar också stora arbetslöhetssiffror.

Värmländskt näringsliv

Det värmländska näringslivet har präglats av de stora brukena (järn – stal – papper – massa) och gör så fortfarande trots att ca 67 procent av de anställda i länet arbetar vid företag med mindre än 200 anställda. Efter en mycket prövösam tid för Värmland har de stora företagen konsoliderats, men vid en konjunkturedgång och ökad konkurrens från världsmarknaden kan nya rationaliseringar och strukturomvändningar inträffa.

Det är positivt att en ny företagarganda växt fram i Värmland under senare år och att elektronik- och databranscherna öppnat nya möjligheter och nya arbetstillfällen, t.o.m. på smaorter i glesbygd. Bland företag som har tillkommit eller utvecklats väl – bl.a. på grund av datautvecklingen – är t.ex. Somas i Säffle, NordS och Calamo i Molkom, Elektromekan i Arjäng, Milners i Sunne, Tepro i Torsby och Holmstrand i Vålberg.

En positiv utveckling har också kunnat noteras vid Perfecta i Jössefors och Säffleverken. AB Tetrapak i Forshaga är ett exempel på en lyckad ersättningsindustri, där den tidigare basnäringen försvann.

Omstruktureringen av KMW i Karlstad till Valmet AB har visat att en hopslagning av företag inom en krympande marknad kan vara räddningen för ett företag.

Hur skall framtiden mötas?

För att en positiv utveckling ska vara möjlig för de värmländska företagen är det mycket viktigt att kostnaderna hålls nere. Detta inte minst beroende på att många av de värmländska företagen är extremt exportberoende. Skogsindustrin exporterar t.ex. ca 85 procent av sina produkter.

En av de viktigaste faktorerna för den värmländska industrin är hur energipolitiken utformas. Inte minst var pappers- och massaindustri är beroende av god tillgång på billig energi. En för tidig kärnkraftsavveckling skulle vara något av ett drapslag för den värmländska industrin med stor arbetslöshet som följd. Stor del av tillverkningen inom skogsindustrin skulle hamna utomlands.

Vårt län är mycket beroende av den internationella utvecklingen, inte minst av vart förhållande till EG. Ca 60 procent av skogsindustrins export går nämligen till EG-marknaden. Enligt utredningar som gjorts är Värmland ett av de län som skulle gynnas starkt av en anslutning till EG.

En sänkning av skattetrycket är en mycket viktig faktor för företagens utveckling, men även att arbetsgivaravgifterna hålls på en så lag nivå som möjligt.

Många värmländska företag har tråkig erfarenhet av att välutbildad arbetskraft inte söker sig hit p.g.a. att de ständigt höjda kommunal- och lands-

tingsskatterna gör att nettoinkomsten kan bli 500-600 kronor per månad lägre än i en lågskattetekommun. Sänkta skatter är långt viktigare än att med konstlade åtgärder försöka locka företag till Värmland.

Företagen är beroende av fasta spelregler. De beslut som på senare tid fattats av riksdagen, om t.ex. arbetsmiljöavgifter och ny mervärdesskatt på hotell- och restaurangtjänster liksom ändrade avdrags- och avgiftsregler för reseersättningar är mycket negativa faktorer för näringslivet. Detta gäller inte minst för företag i Värmland med långa reseavstånd liksom för den turismnäring, som glesbygden är så beroende av.

För företag inom stödområdena har moderata samlingspartiet föreslagit en sänkning av arbetsgivaravgiften.

Länsstyrelsen i Värmlands län har i sin länsrapport 1989 tecknat en ganska ljus bild av det värmländska näringslivets framtid. Om näringslivet skall utvecklas så positivt, som vi alla önskar, krävs emellertid en ny inriktning av näringspolitiken.

Näringspolitiken skall främja småföretagande och entreprenörskap. För en positiv utveckling av tjänstesektorn, som bedöms vara den mest utvecklingsbara, krävs att de kommunala monopolerna upphör och att det t.ex. blir möjligt att driva eget inom vården samt barn- och äldreomsorgen. Detta skulle gagna glesbygdskommunerna, som idag tvingas betala barnomsorgsavgifter till storstadsområdena! Det är också en viktig jämställdhetsfråga för kvinnorna i vården att slippa det "näringsförbud" som i praktiken råder idag.

Vi har i en särskild motion om skattelättnader för småföretagen, föreslagit en rad åtgärder som skulle underlätta småföretagande, t.ex. borttagande av skatten på arbetande kapital.

Vägar och kommunikationer

I en gemensam borgerlig motion (c+m+fp) framhåller vi vägnätets betydelse som en viktig del av länets infrastruktur.

Vi betonar nödvändigheten av att länsstyrelsens nyligen framlagda flerårsplaner för vägbyggandet kan genomföras. Dessa planer innefattar bl.a. väg 62 längs Klarälvsdalen jämte vissa delar av vägarna 61, 63, 172, 234 och 242.

Redan tidigare har framställan skett om medel till byggandet av tre etapper på E 18 mellan länsgränsen och Karlskoga. Andra projekt på E 18 är mycket viktiga, nämligen E 18 genom Segmon samt sträckan Hån – riksgränsen.

Dessutom behöver svaga, äldre broar förstärkas och byggas om. Vi anser också att vältrafikerade grusvägar behöver beläggas.

Vi anser att en väsentlig höjning bör ske av anslagen till förbättrade vägar i Värmland, då en förbättrad infrastruktur är en av de viktigaste regionalpolitiska åtgärderna i vårt län. Vi avvaktar tills vidare med förslag i avvaktan på regeringens aviserade proposition om vägväsendet.

När det gäller järnvägstrafiken anser vi att planerna för Mäljarbanan och Svealandsbanan också måste omfatta bättre kommunikationer – bl.a. med snabbtåg – på bandelen Örebro–Karlstad–Charlottenberg. Tågtrafiken mellan Charlottenberg och Oslo måste bevaras och utvecklas. Tågtrafiken Karlstad–Göteborg måste förbättras vad gäller turtäthet och service.

NKLJ-banan bör rustas upp till normalspar. En nedläggning av banan och en överflyttning av godset till lastbil medför olägenheter i form av ökade luftföroreningar, ökat vägslitage och ökade olycksrisker.

En ny flygplats är av utomordentligt viktig betydelse för länet och dess näringsliv. En avvaktas miljökonsekvensutredningen rörande en flygplats i Mellerudstorp, som av flygplatskommittén och länsstyrelsen bedömts vara en lämplig plats för en framtida länsflygplats. Med tanke på att den nuvarande flygplatsen förklarats olämplig av miljöskäl anser vi det vara en primär skyldighet för staten att svara för nödvändiga investeringar i en flygplats.

Arbetsmarknadspolitiken

Arbetsmarknadspolitiken har på senare tid fått en delvis ny utformning med ökad möjlighet för länsarbetsnämnden att använda anvisade medel på ett friare sätt än tidigare. Detta är bra.

Arbetsmarknadsutbildning är det viktigaste arbetsmarknadspolitiska instrumentet vid sidan av arbetsförmedlingen. Utbildning, som gör den enskilde arbetstagaren bättre rustad på arbetsmarknaden, är att föredra framför t.ex. beredskapsarbeten. Sådana kan dock i viss utsträckning vara nödvändiga i ett län med Värmlands arbetsmarknadsstruktur.

De s.k. trygghetslagarna är bra för dem som redan har ett arbete. För nytillträdande på arbetsmarknaden kan de snarast vara ett hinder. Ungdomar, handikappade och invandrare skulle ha större chans att komma in på arbetsmarknaden, om det fanns en generell rätt till provanställning. Vi anser att en översyn bör göras av trygghetslagarna men hänvisar i denna fråga till en moderat kommittémotion.

När det gäller arbetshandikappade anser vi att fler borde få plats i det reguljära arbetslivet och att Samhalls resurser i första hand bör komma de svårast handikappade till del. Moderata samlingspartiet har sedan länge föreslagit ett flexibelt lönebidrag, som är knutet till individen och inte till arbetsplatsen. Detta skulle möjliggöra anställning i det reguljära arbetslivet på ett helt annat sätt än idag. AMS delar vår uppfattning i denna fråga och har med framgång prövat systemet i ett par län. Regeringen avvaktar emellertid i frågan, vilket vi beklagar.

Vad beträffar ungdomarnas yrkesutbildning anser vi att den praktiska yrkesutbildningen i större utsträckning bör förläggas direkt ute i arbetslivet genom s.k. lärlingsutbildning. Utbildningen bör ske i samarbete mellan skola och arbetsplats. I denna fråga hänvisas till en moderat kommittémotion.

En ny kategori arbetssökande är idag våra invandrare. Det är dåligt att de inte har kunnat få arbete i större utsträckning än hittills, trots att stora delar av arbetsmarknaden ropar efter arbetskraft. I denna fråga efterlyses ökade insatser av arbetsförmedlingarna men även av företagen! Ett ökat direkt samarbete med förläggningarna bedöms nödvändigt, då många som har uppehållstillstånd inte fått någon kommunplats.

I vårt län har länsarbetsnämnden nyligen fått medel till två nya handläggare för invandrarärenden. Resultatet av deras arbete beror i hög grad på en ökad direktkontakt med företagen och möjlighet till svenskundervisning varvad med arbete.

Regeringen har aviserat nya bidragshestämmelser för kommunerna inne-
hårande att en klumpsumma ska ges till kommunerna att användas på sätt
kommunerna finner bäst. Detta bör ge möjlighet att ge invandrarna en form
av lön istället för bidrag, att anordna särskilda beredskapsarbeten, att ge
visst rekryteringsstöd o.s.v.

Här har värmlänningarna chans att visa sin uppslagsrikedom!

Stöd till utveckling

Det finns tillväxtkraft i de värmländska bygderna förutsatt att näringspoliti-
ken utformas på ett sådant sätt att den stimulerar till företagande. Investe-
ringarna har varit höga i den värmländska industrin det senaste året och in-
dustrins egna prognoser tyder på en fortsatt hög investeringsnivå. Nyföreta-
gandet är emellertid inte särskilt stort.

Vad gäller de särskilda statliga medel, som ställs till länens förfogande, får
dessa numera användas ganska fritt, vilket är bra. Länsanslagen har också
höjts på senare år och många företag har getts stöd i form av lokaliseringslån
och bidrag.

Länsstyrelsen bedriver en rad projekt tillsammans med kommuner och
myndigheter och på detta sätt kan lokala idéer tas tillvara på ett positivt sätt.

EDV (Elektronik och data i Värmland)-projektet startades av Handels-
kammaren och Utvecklingsfonden och är ett exempel på projekt som gett
positiva effekter.

Länets utbildnings- och teknikcentra, t.ex. Hagfors Tooling Center, fun-
gerar som motorer och idégivare i den lokala och regionala utvecklingen.
Det är viktigt att fortsatt statligt stöd ges till dessa verksamheter.

Projektet "Laxfond Vänern" i samarbete med samtliga kommuner runt
Vänern pågår. I denna fråga hänvisar vi till en särskild motion.

Glesbygdsstödet

Det s.k. glesbygdsstödet har visat sig vara en mycket flexibel stödform, som
syftar till att stimulera sysselsättning och upprätthålla en god servicenivå på
landsbygden. Det är t.ex. viktigt att lanthandlarna på detta sätt kan fortsätta
sin verksamhet samtidigt som pensionärer kan få sina varor hemsända och
affären kan vara ett serviceorgan för t.ex. apoteket och systembolaget.

Olika glesbygdsprojekt har med framgång bedrivits i länet, t.ex. i Sunne,
Torsby, Hagfors och Säffle kommuner.

Många enskilda och organisationer har varit involverade i Hela Sverige
ska leva-kampanjen, och särskilt Ekshäradsbygden fick visa upp sig och
Värmland vid en "Hela Sverige-dag" på Skansen den 28 augusti 1989 vid
Ekshäradsgården. En sådan kampanj kan vara en "kick" för t.ex. den värm-
ländska landsbygden, men en förutsättning är att den förda politiken stäm-
mer överens med de vackra orden!

Det är viktigt att människor i glesbygd ska kunna ha kombinationssyssel-
sättningar, t.ex. jord- och skogsbruk vid sidan om en anställning samt slöjd
och konsthantverk vid sidan om jordbruket o.s.v. Den förda politiken bör
ta hänsyn till detta t.ex. vid beskattningen, t.ex. vad gäller kvittning mellan
förvärvskällor, vilket vi framfört i vår motion om småföretagen.

Glesbygdstödet kan vara en positiv stimulans för landsbygdsbefolkningen när det gäller att kanalisera ut idéer och förslag till förmån för hembygden. Ytterst är den värmländska landsbygdens överlevnad beroende av de många människornas idéer och engagemang. Den förda politiken bör därför utformas så att den stöder och stimulerar och inte drabbar glesbygdsbefolkningen som fallet är idag. Några aktuella exempel på detta är bebyggelsehinder, ökade bensinpriser och minskade reseavdrag.

Tillsammans taget anser vi att lokaliseringsstöd, glesbygdstöd och projektmedel är till stor nytta för länet. Länsanslagen bör därför ökas och ges en än mer regionalpolitisk profil, med tanke på vårt läns speciella struktur. Användningsmöjligheterna bör göras än mindre lästa än i dag.

Högskolan – en viktig regionalpolitisk resurs

All erfarenhet visar att en väl fungerande högskola är en stor tillgång för ett län när det gäller att erbjuda den egna ungdomen utbildning men också när det gäller att rekrytera och behålla välutbildad arbetskraft. Med sina 4 000 elever och utbildning bl.a. i teknik, ekonomi och humaniora samt lärarutbildning är högskolan utan tvekan den viktigaste regionalpolitiska satsningen i vårt län.

Högskolan har ett mycket nära samarbete med länets näringsliv. Det s.k. "Hjärnbruket" vid högskolan ger god möjlighet att utveckla den kreativa miljön.

I en särskild motion har vi utvecklat de faktorer, som vi anser vara viktiga för högskolans närmaste framtid, varför vi här endast vill framhålla högskolans stora betydelse för länet och vikten av att den får utvecklas på ett positivt sätt.

Kultur – en förutsättning för kreativ miljö

I en till synes alltmer teknikorierad tillvaro framstår kulturell mångfald och variation i kulturutbudet som viktigare än någonsin.

Värmland med sin gamla tradition som kulturlandskap, sina invånare med stort kulturellt intresse och sina många aktivt arbetande kulturpersonligheter har alla möjligheter att erbjuda ett rikt kulturliv för sina invånare. Detta är idag något av en förutsättning för att kunna rekrytera och behålla välutbildat folk inom alla sektorer av samhället.

Inte minst inom kulturlivet framstår det klart vad enskilda personers initiativkraft och engagemang betyder för en positiv utveckling. Som exempel kan nämnas det pågående Räckstadsprojektet i Arvika vad gäller konst och konsthantverk och arbetet för ett internationellt musikcentrum i Brunskog.

Värmland har idag flera framstående författare, sångare, konstnärer, filmare och andra kulturarbetare.

Den främsta finansieringskällan för kulturlivet bör vara vad den enskilda människan – utifrån sina behov – betalar, men självklart är ett visst stöd från stat och kommun nödvändigt om alla ska kunna nås av kulturutbudet.

Vi anser att olika möjligheter till sponsoring bör undersökas när det gäller angelägna kulturella projekt. Det gäller t.ex. byggandet av ett kulturhus i Karlstad, som *inte* bör byggas som ett annex till Folkets Hus ute i Klarälven!

Med hänvisning till det anförda hemställs

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en god tillgång till billig energi är av avgörande betydelse för den framtida utvecklingen av värmländsk industri och värmländsk arbetsmarknad.¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en sänkning av skattetrycket är nödvändig för en positiv näringslivsutveckling.²]

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att arbetsgivaravgiften bör sänkas i stödområden.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att monopol, t.ex. inom vårdsektorn, bör avskaffas för en positiv utveckling av tjänstesektorn.³]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vägar och kommunikationer.³]

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ett flexibelt lönehidrag kopplat till den enskilda individen bör införas för att i ökad utsträckning erbjuda arbetshandikappade arbete i det regulara arbetslivet.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna angelägenheten av att invandrare snabbt kommer i arbete.

[att riksdagen beslutar att den faktiska utgiften för resor i tjänsten skall vara avdragsgill.⁴]

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att länsanslagen bör höjas och att de skall kunna användas friare än nu.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att möjligheten till sponsring bör undersökas för att förverkliga angelägna kulturprojekt.⁵]

Stockholm den 22 januari 1990

Gullan Lindblad (m)

Göthe Knutson (m)

¹ 1989/90:N418

² 1989/90:Fi202

³ 1989/90:T213

⁴ 1989/90:Sk360

⁵ 1989/90:Kr254